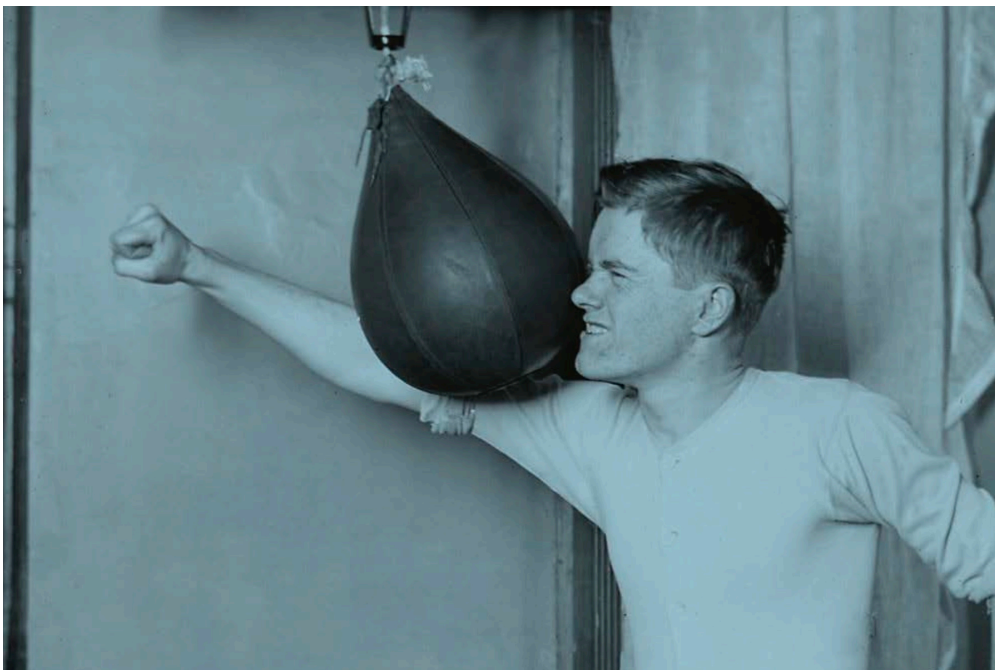

ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ

ΟΙ ΕΥΚΑΙΡΙΕΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΔΕΝ ΚΡΑΤΑΝΕ ΓΙΑ ΠΑΝΤΑ

ΝΙΚΟΣ ΧΡΙΣΤΟΔΟΥΛΑΚΗΣ
20.09.24 07:49

SHARE THIS

Το 2019 έκλεισε όχι μόνο μια μακρά περίοδος Μνημονίων, τυφλής περικοπής δημοσίων δαπανών και υπερφορολόγησης, αλλά επίσης και μιας παρατεταμένης έλλειψης επενδύσεων, που είχε οδηγήσει στην καταβράθρωση της ελληνικής παραγωγής, και ιδιαιτέρως στη φθορά και εγκατάλειψη κρίσιμων υποδομών. Πέντε χρόνια μετά, τα αποτελέσματα είναι αμφίβολα και σε κάθε περίπτωση πολύ κατώτερα του αναμενόμενου.

Ο κατακλυσμός μικρο-παροχών που εξήγγειλε ο πρωθυπουργός στη ΔΕΘ για κάθε συμπαθή κοινωνική ομάδα

Απόρρητο

ήταν τόσο καταγιγιστικός, που σχεδόν καμουφλάρισε την αίσθηση κυβερνητικής απραξίας που έχει ο μέσος πολίτης στα αδυσώπητα μέτωπα της ακρίβειας, της στεγαστικής κρίσης και των κοινωνικών ανισοτήτων. Για τον λόγο αυτό είναι ίσως πιο χρήσιμο αντί να ψιλολογούμε για το άλφα επίδομα ή τη βήτα παροχή, να εξετάσουμε συνοπτικά αν στο διάστημα διακυβέρνησης της ΝΔ υπήρξαν ευκαιρίες οικονομικής απογείωσης και πώς αυτές αξιοποιήθηκαν. Παρά τον ελλειπτικό χαρακτήρα μιας τέτοιας απόπειρας, πέντε χρόνια είναι συνήθως ένα επαρκές διάστημα για να αξιολογήσει κανείς την απόδοση μιας οικονομικής πολιτικής, τόσο με βάση τους στόχους που είχε θέσει όσο και με τις προοπτικές που διαμορφώνονται για το μέλλον.

Το 2019 έκλεισε όχι μόνο μια μακρά περίοδος Μνημονίων, τυφλής περικοπής δημοσίων δαπανών και υπερφορολόγησης, αλλά επίσης και μιας παρατεταμένης έλλειψης επενδύσεων, που είχε οδηγήσει στην καταβράθρωση της ελληνικής παραγωγής, και ιδιαιτέρως στη φθορά και εγκατάλειψη κρίσιμων υποδομών. Πέντε χρόνια μετά, τα αποτελέσματα είναι αμφίβολα και σε κάθε περίπτωση πολύ κατώτερα του αναμενόμενου. Και αυτό παρά το γεγονός ότι έτυχαν στην κυβέρνηση τρεις σημαντικές ευκαιρίες, η αξιοποίηση των οποίων θα μπορούσε πράγματι να είχε θέσει την οικονομία σε μια βιώσιμη, στέρεη πορεία, ακόμα και μετά την αρνητική επίδραση του πολέμου της Ουκρανίας και τη συναφή ενεργειακή στενότητα. Ας δούμε τις κυριότερες από αυτές τις ευκαιρίες και πώς η κυβέρνηση τις άφησε να ξοδευτούν χωρίς ουσιαστικά αποτελέσματα.

ΕΝΩ ΟΛΕΣ ΟΙ ΧΩΡΕΣ ΤΗΣ ΕΕ ΧΡΗΣΙΜΟΠΟΙΟΥΝ ΤΑ ΔΑΝΕΙΑ ΠΟΥ ΜΠΟΡΕΙ ΝΑ ΔΩΣΕΙ Η ΚΥΒΕΡΝΗΣΗ ΜΕΣΩ ΤΟΥ ΤΑΜΕΙΟΥ ΑΝΑΚΑΜΨΗΣ ΓΙΑ ΝΑ ΧΡΗΜΑΤΟΔΟΤΗΣΟΥΝ ΥΠΟΔΟΜΕΣ, Η ΕΛΛΑΔΑ ΔΕΝ ΧΡΗΜΑΤΟΔΟΤΕΙ ΚΑΜΙΑ ΥΠΟΔΟΜΗ ΜΕΣΩ ΔΑΝΕΙΣΜΟΥ, ΑΛΛΑ ΤΟΝ ΚΑΤΕΥΘΥΝΕΙ

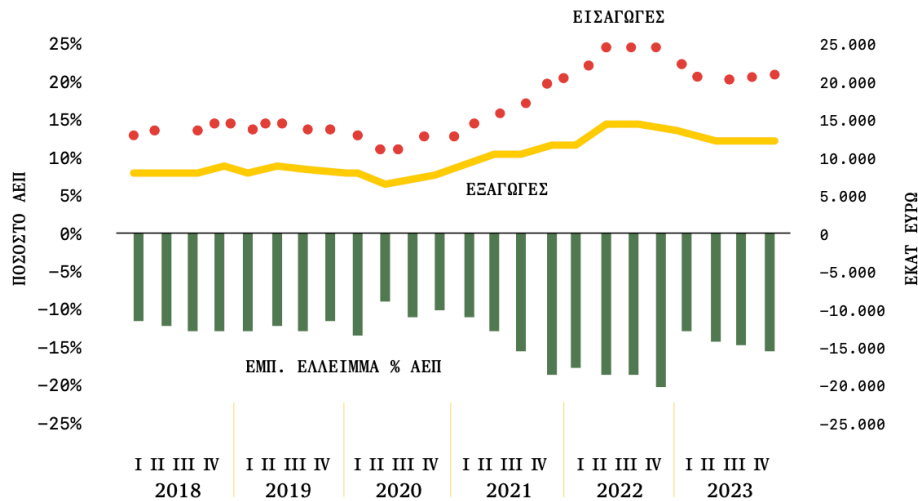
ΑΠΟΚΛΕΙΣΤΙΚΑ ΣΕ ΙΔΙΩΤΙΚΕΣ ΕΠΕΝΔΥΣΕΙΣ ΜΕ ΕΓΓΥΗΣΗ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΔΗΜΟΣΙΟΥ. ΕΤΣΙ ΠΑΡΑΜΕΝΟΥΝ ΟΙ ΜΕΓΑΛΕΣ ΕΛΛΕΙΨΕΙΣ ΠΟΥ ΥΠΑΡΧΟΥΝ ΣΕ ΥΠΟΔΟΜΕΣ ΚΑΙ ΜΠΛΟΚΑΡΟΥΝ ΜΙΑ ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΑΝΤΑΓΩΝΙΣΤΙΚΩΝ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ ΣΕ ΤΟΜΕΙΣ ΥΨΗΛΗΣ ΠΡΟΣΤΙΘΕΜΕΝΗΣ ΑΞΙΑΣ.

Επενδύσεις

Η πρώτη μεγάλη ευκαιρία ήταν το σημείο αφετηρίας το 2019. Υποτίθεται ότι μετά την επικράτηση μιας φιλελεύθερης ατζέντας, που θα αντικαθιστούσε τα αγοραφοβικά σύνδρομα της προηγούμενης διακυβέρνησης, πολλά ξένα κεφάλαια που έψαχναν για αποδοτικές τοποθετήσεις σε αναδυόμενες οικονομίες θα έσπευδαν μαζικά να επενδύσουν στην Ελλάδα και θα αποτελούσαν την ατμομηχανή του νέου μοντέλου ταχύρρυθμης ανάπτυξης και εξωστρέφειας. Η κυβέρνηση της ΝΔ δεν θεώρησε ποτέ αναγκαίο να χαράξει ένα σχέδιο πλοήγησης των ξένων επενδύσεων και να φροντίσει να κάνει πιο ελκυστικές εκείνες που θα προσέδιδαν τη μεγαλύτερη δυνατή προστιθέμενη αξία, δηλαδή σε τομείς πραγματικής παραγωγής, τεχνολογίας και εξαγωγών. Για να το πετύχει, έπρεπε αφενός να περιορίσει τη διοχέτευση των επενδύσεων σε μη-παραγωγικούς τομείς και αφετέρου να επιλύσει χρόνια προβλήματα βιομηχανικής χωροθέτησης και αδειοδότησης, που συνήθως καταπνίγουν τις παραγωγικές επενδύσεις και εμποδίζουν την παρουσία της χώρας στις διεθνείς αγορές. Η πιο σύντομη ακτινογραφία για τη διαχρονική πορεία της εξωστρέφειας είναι το εμπορικό ισοζύγιο, που δείχνει την παραγωγική ευρωστία της χώρας στις διεθνείς αγορές κατά την περίοδο που εξετάζουμε.

ΤΡΙΜΗΝΙΑΙΟ ΕΜΠΟΡΙΚΟ ΙΣΟΖΥΓΙΟ %ΑΕΠ

(ΣΕ ΕΚΑΤ. ΕΥΡΩ, ΤΡΑΠΕΖΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ)

Τα ευρήματα μιλούν από μόνα τους: Μέχρι το 2019, το εξωτερικό ισοζύγιο ήταν ελλειμματικό, αλλά στάσιμο κάτω του 15% του ΑΕΠ. Από το 2020 αρχίζει μεν να αναθερμαίνεται η εξαγωγική δραστηριότητα, αλλά ακόμα περισσότερο εκτινάσσονται οι εισαγωγές, αυξάνοντας σημαντικά το έλλειμμα. Μέχρι το τέλος του 2023, που υπάρχουν εξακριβωμένα στοιχεία, οι εξαγωγές έχουν «φλατάρει», ενώ οι εισαγωγές φαίνεται να αποκτούν πάλι μια ανοδική πορεία, προοιωνίζοντας νέα ελλείμματα στο μέλλον.

Και όμως, άφθονα ξένα κεφάλαια είχαν αρχίσει να μπαίνουν στη χώρα και θα μπορούσαν να είχαν εκτινάξει την παραγωγικότητα, πλην όμως κατευθύνθηκαν σε λάθος τομείς. Η κυβέρνηση βρήκε εξαιρετικά δελεαστικό το ρεύμα αγοράς ακινήτων είτε μέσω των κεφαλαίων που αποκτούν κοψοχρονιά τα κόκκινα δάνεια των τραπεζών είτε με το καθεστώς της Χρυσής Βίζας, και άφησε και τα δύο ξέφραγα.

Το καθεστώς της Χρυσής Βίζας είχε εισαχθεί το 2013 ως μία επιλογή απελπισίας για τους φοβισμένους ξένους επενδυτές, όταν ακόμα θεωρούσαν πιθανή μια έξοδο της Ελλάδας από το ευρώ και δεν ήθελαν να ρισκάρουν τα κεφάλαιά τους σε άλλες δραστηριότητες. Σύμφωνα με αυτό το καθεστώς, ξένοι εκτός

Ευρωπαϊκής Ένωσης έρχονται και αγοράζουν ακίνητα στην Ελλάδα και επιπλέον λαμβάνουν ως μπόνους και μια μακροχρόνια βίζα παραμονής στη χώρα μας. Πολλές ιδιοκτησίες των μεγάλων αστικών κέντρων (π.χ. Κολωνάκι, Νότια Προάστια, Πειραιάς, κ.ά.) έχουν ήδη αφελληνιστεί, αφού πλέον το 1/3 των αγορών κατοικίας γίνεται από Κινέζους, Τούρκους, Ρώσους κ.ά, εκτοξεύοντας ραγδαία τις τιμές ακινήτων.

Το πιο εντυπωσιακό είναι πάντως ότι η κυβέρνηση όχι μόνο στέκει απαθής μπροστά σε αυτό το φαινόμενο, αλλά καμαρώνει κιόλας διαφημιζοντάς το ως επενδύσεις που διατρανώνουν την εμπιστοσύνη των ξένων στην ελληνική οικονομία! Αυτό για το οποίο πάντως πανηγυρίζουν οι εμπλεκόμενοι είναι οι απρόσμενες υπεραξίες που εισπράττουν οι ιδιοκτήτες των ακινήτων, καθώς και οι χρυσές προμήθειες των μεγαλόσχημων δικηγορικών γραφείων που διεκπεραιώνουν αυτές τις αγορές.

Αποτιμώντας το κόστος που έχει αυτό το καθεστώς, άλλες χώρες (όπως Αγγλία, Ιρλανδία, Πορτογαλία, Ολλανδία, κ.τ.λ.) το κατέργησαν εντελώς, αλλά δυστυχώς στην Ελλάδα έγιναν μόνο μερικές τροποποιήσεις στο ύψος αγορών. Κάπως έτσι χάθηκε η ευκαιρία να προκληθεί ένα μεγάλο επενδυτικό ρεύμα προς την Ελλάδα. Η κυβέρνηση όμως της ΝΔ πανηγύριζε επί πολλά χρόνια για την εμπιστοσύνη που δείχνουν οι ξένοι όταν αγοράζουν real-estate στην Ελλάδα, επιδεικνύοντας πλήρη άγνοια κινδύνου για τις επιπτώσεις που έχει στις τιμές των ακινήτων, τη συρρίκνωση της διαθέσιμης στέγης για νέους, και επίσης τις συνέπειες που θα έχει η μαζική εξάπλωση ξένης ιδιοκτησίας σε ορισμένες εθνικά κρίσιμες περιοχές (π.χ. οι μαζικές αγορές Τούρκων στη Θράκη και τα νησιά του Αιγαίου, ή επίσης οι κατά συρροή αλβανικές εξαγορές στις ακτές της Ηπείρου).

Πανδημία, κινήσεις περιφερειακής επέκτασης και κρατικές ενισχύσεις

Η δεύτερη μεγάλη ευκαιρία προέκυψε κατά τη διάρκεια της πανδημίας, εξαιτίας των αλλαγών που δρομολόγησε στην τεχνολογία διανομής και τον καταμερισμό της παγκοσμιοποίησης. Για αρκετές χώρες η πανδημία ήταν η αφορμή να εισάγουν νέες τεχνολογίες εταιρικής επικοινωνίας, να αναβαθμίσουν πολλά συστήματα κατάρτισης εξ αποστάσεως, και να επανεξετάσουν τις οικονομικές σχέσεις μεγάλων αποστάσεων στρεφόμενοι πλέον σε μια πιο κοντινή σφαίρα συνεργασίας.

Η Ελλάδα, που δεν είχε σημειώσει καμία ευδιάκριτη παρουσία στις παγκοσμιοποιημένες αγορές, θα μπορούσε να αναβιώσει τις επιτυχημένες παρεμβάσεις της εικοσαετίας 1990-2010 στις περιφερειακές αγορές, που τόσο απότομα είχαν συρρικνωθεί κατά τη διάρκεια των Μνημονίων στερώντας τις ελληνικές επιχειρήσεις από ζωτικό χώρο και συμμαχίες. Όμως, αν εξαιρέσει κανείς μερικές περιορισμένες πρωτοβουλίες στον τομέα της ενέργειας, καμία άλλη κίνηση περιφερειακής επέκτασης δεν εκδηλώθηκε, ούτε καν η άλλοτε ακμαία τραπεζική παρουσία έδειξε διάθεση επανάκαμψης.

Στο εσωτερικό της χώρας, η πανδημία οδήγησε σε μια άνευ προηγουμένου δημοσιονομική στήριξη επιχειρήσεων και επαγγελματιών, δυστυχώς όμως χωρίς καμία διαφάνεια και - ακόμα χειρότερα- χωρίς καμία υποχρέωση προσαρμογής και βιωσιμότητας. Το θεόρατο ποσό που διοχετεύτηκε με τη σέσουλα σε γνωστές και άγνωστες επιχειρήσεις έφτασε τα 60 δισ. ευρώ, αλλά βρήκε γρήγορα τον δρόμο για ατομικές καταθέσεις και εισαγόμενη κατανάλωση ειδών πολυτελείας, όπως εύγλωττα δείχνει η εκτίναξη των εισαγωγών κατά την περίοδο 2020-2022.

Είναι επίσης αξιοσημείωτο ότι, ενώ οι ενισχύσεις είχαν επανειλημμένα θεωρηθεί «επιστρεπτές», καμία επιστροφή

Απόρρητο

δεν απαιτήθηκε από την κυβέρνηση, εμποδώνοντας για άλλη μια φορά ότι στην Ελλάδα όποιος πρόλαβε να πάρει κάτι που δεν του ανήκει, πάντα δικαιώνεται ενώ εμπαίζονται όσοι τίμια προσπάθησαν να κρατήσουν την επιχείρησή τους βιώσιμη χωρίς ξένα κόλλυβα.

Ταμείο Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας

Η τρίτη μεγάλη ευκαιρία ήρθε από το Ταμείο Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας (ΤΑΑ) που δημιούργησε η Ευρωπαϊκή Ένωση για να χρηματοδοτηθούν σύγχρονες υποδομές και νέες επενδύσεις στις χώρες-μέλη και να ανταπεξέλθουν καλύτερα στις προκλήσεις ανταγωνιστικότητας, περιβαλλοντικής συμμόρφωσης και κοινωνικής μέριμνας. Η Ελλάδα καθορίστηκε να λάβει επιχορηγήσεις και δανειακές διευκολύνσεις συνολικού ύψους 31 δισ. ευρώ σε μια εξαετία, ποσόν που αποτελεί μακράν τη μεγαλύτερη κεφαλαιακή ενίσχυση της χώρας σε όλη τη μεταπολεμική περίοδο.

Εάν η κυβέρνηση είχε σχέδιο ανασυγκρότησης της εθνικής οικονομίας, το ΤΑΑ θα μπορούσε να το χρηματοδοτήσει υπερκαλύπτοντας τις ανεπάρκειες που επέδειξε στην αξιοποίηση των δύο προηγούμενων ευκαιριών. Δυστυχώς όμως και εδώ πρυτάνευσε η λογική των μικρών οριζόντων, να καλυφθούν μικροανάγκες, να ικανοποιηθούν φίλια αιτήματα και οι μεγάλες προτεραιότητες μπορούν να περιμένουν.

Αναφέρονται ενδεικτικά:

α) Στο Ταμείο έχουν ενταχθεί πολλά μικρά έργα, άσχετα με τον στρατηγικό σκοπό του να αναμορφώσει τις δομές της ελληνικής οικονομίας. Η κυβέρνηση έβαλε στο Ταμείο Ανάκαμψης έργα για αρχαία νεκροταφεία, μοναστήρια και πλατείες που είναι ίσως χρήσιμα σε μία τουριστική μικροκλίμακα, δεν έχουν όμως καμία σχέση ούτε με εθνική παραγωγικότητα, ούτε με υποδομές, ούτε με μακροχρόνιο ρυθμό ανάπτυξης της χώρας.

β) Ενώ όλες οι χώρες της ΕΕ χρησιμοποιούν τα δάνεια που μπορεί να δώσει η κυβέρνηση μέσω του Ταμείου Ανάκαμψης για να χρηματοδοτήσουν υποδομές, η Ελλάδα δεν χρηματοδοτεί *καμία* υποδομή μέσω δανεισμού, αλλά τον κατευθύνει αποκλειστικά σε ιδιωτικές επενδύσεις με εγγύηση του ελληνικού Δημοσίου. Έτσι παραμένουν οι μεγάλες ελλείψεις που υπάρχουν σε υποδομές και μπλοκάρουν μια σύγχρονη ανάπτυξη ανταγωνιστικών επιχειρήσεων σε τομείς υψηλής προστιθέμενης αξίας.

Για παράδειγμα, υπάρχει μεγάλο έλλειμμα δικτύων μεταφοράς ηλεκτρισμού, με αποτέλεσμα μερικές αξιόλογες επιχειρήσεις να ζορίζονται ή να έχουν ήδη κλείσει (π.χ. τα εργοστάσια Γιούλα, ΕΒΙΕΝ, κ.ά.) λόγω του αυξημένου ενεργειακού κόστους παρά το γεγονός ότι είχαν προβεί σε ίδιες επενδύσεις αυτοπαραγωγής. Ο λόγος ήταν ότι δεν μπορούσαν να διασυνδεθούν με τον ΑΔΜΗΕ και οι ζημιές συσσωρεύονταν.

Ένα άλλο οδυνηρό παράδειγμα είναι το σιδηροδρομικό δίκτυο. Επειδή η Ελλάδα έχει ένα πολύ ελλιπές σιδηροδρομικό δίκτυο, θα περίμενε κανείς να διαθέσει μεγάλα ποσά από το Ταμείο Ανάκαμψης να το εκσυγχρονίσει και να το επεκτείνει, όπως κάνουν και άλλες χώρες. Για παράδειγμα, η Ρουμανία διαθέτει το 17% των πόρων του Ταμείου, η Γαλλία με το τελειότερο σιδηροδρομικό δίκτυο διαθέτει το 7%, η Πολωνία το 12% κ.ο.κ. Απεναντίας η Ελλάδα διαθέτει ένα ελάχιστο ποσοστό, μόλις 228 εκ. ευρώ από τα 31 δισ. ευρώ, δηλαδή μόλις 0,71%. Δηλαδή, στο πλέον ανεπαρκές δίκτυο επενδύεται αναλογικά μόλις το 1/10 από ό,τι επενδύεται στο πλέον επαρκές της Γαλλίας! Απλώς μένεις άφωνος!

Τέλος, αξίζει να γίνει μία επισήμανση για τον αμφιλεγόμενο τρόπο που χορηγούνται οι επιδοτήσεις και οι ενισχύσεις στις επιχειρήσεις. Σύμφωνα με τους ισχύοντες όρους, υποβάλλεται ένα σχέδιο επένδυσης, το οποίο αξιολογείται αποκλειστικά από τις τράπεζες. Αν βρεθεί βιώσιμο, ο ιδιώτης βάζει το 20%

της επένδυσης, η τράπεζα δανείζει το 30% και το υπόλοιπο 50% το χορηγεί η κυβέρνηση χωρίς καμία περαιτέρω αξιολόγηση. Έτσι όμως ελλοχεύει σοβαρός κίνδυνος να απωλεσθούν σημαντικοί δημόσιοι πόροι αν η ιδιωτική επένδυση αποτύχει, ιδίως μάλιστα σε μία περίοδο αυξημένων επιτοκίων και γενικευμένων ρίσκων όπως αυτή που διανύουμε.

Πολλά δυνητικά οφέλη έχουν χαθεί

Το συμπέρασμα που προκύπτει είναι ότι η κυβέρνηση της ΝΔ είτε δεν κατανόησε την ιστορική σημασία των πιο πάνω στρατηγικών είτε νόμισε ότι αενάως θα έχει ευκαιρίες για να αβαντάρουν την πολιτική της. Κάποιο όφελος βέβαια επήλθε στην ελληνική οικονομία, και αυτό φαίνεται με τους ρυθμούς ανάπτυξης που είναι κάπως ψηλότεροι από τον ευρωπαϊκό μέσο όρο και η κυβέρνηση δεν χάνει ευκαιρία να το διαλαλεί. Πλην όμως η μικρή αυτή υπεροχή απλώς δείχνει πόσα περισσότερα θα είχαμε καταφέρει αν δίναμε διαφορετική έμφαση στις ξένες επενδύσεις, αν θέταμε κριτήρια εκσυγχρονισμού και βιωσιμότητας στις επιχειρηματικές ενισχύσεις την περίοδο της πανδημίας, και αν χρησιμοποιούσαμε το Ταμείο Ανάκαμψης για την ανασυγκρότηση της ελληνικής παραγωγής και όχι για μικροέργα από τον αέριο σωρό των τοπικών διεκδικήσεων. Αν και πολλά από τα δυνητικά οφέλη έχουν ήδη χαθεί, ίσως ακόμα δεν είναι αργά να σώσουμε μερικά.

**Ο Νίκος Χριστοδουλάκης είναι Ομότιμος Καθηγητής στο Οικονομικό Πανεπιστήμιο Αθηνών*